

СТАЛИЙ РОЗВИТОК – ОСНОВА СУЧАСНОЇ БІЗНЕС-МОДЕЛІ КОМПАНІЇ

Оліх Леся Анатоліївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту інноваційної
та інвестиційної діяльності,*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Ключовими аспектами економічного зростання у ХХІ ст. є: інтелектуалізація праці; використання інформаційних технологій у всіх галузях національної економіки; орієнтація на цілі сталого розвитку в управлінні організацією.

Дані положення впливають на зміну бізнес-моделі компанії. Вимагають її гнучкого реагування на появу нових технологій та їх адаптацію в реальних умовах.

Щоб говорити про ключові характеристики, які повинні бути притаманні системі управління на даному етапі, доцільним є дослідити еволюцію бізнес-моделей, які використовувались компаніями у другій половині ХХ на початку ХХІ століття.

Виділяють п'ять типів бізнес-моделей:

I. Модель циркулярної економіки (circular economy) – це модель формування взаємовідносин між економічними суб'єктами на засадах циклічного розвитку. В основі такої взаємодії лежить принцип 3R: reduce – зменшення, reuse – повторне використання, recycle – переробка. Тобто зменшення використання природних ресурсів для виробництва продуктів забезпечення життєдіяльності людини, що досягається їх повторним використанням через переробку відходів. Такий підхід набирає обертів у другій половині ХХ ст. Коли у 1970–80-х роках розвинені країни світу за своїм науково-технічним розвитком переходять до п'ятого технологічного укладу. Основою його формування і розвитку стають електронна промисловість, обчислювальна та оптоволоконна техніка, програмне забезпечення, телекомунікації, роботобудування, виробництво і переробка газу, інформаційні послуги. Становлення й поширення даних видів діяльності і технологій у переважну більшість економічних взаємовідносин ознаменувало перехід до постіндустріальної економіки – розвиток сфери послуг та зростання її значення і ролі у ВВП та рівні конкурентоздатності національної економіки. Задоволення базових потреб жителів розвинених країн призвело до актуалізації питань екологічної безпеки, кліматичних змін як результату людської діяльності, розвитку альтернативних джерел енергії та заміни невідновлюваних

природних ресурсів. Саме у цей період проводяться перші конференції на рівні ООН щодо наростаючих проблем ресурсного виснаження та кліматичних змін. З'являється поняття сталого розвитку та формуються ключові шляхи його практичного впровадження.

II. Модель ощадливого виробництва (lean production) – максимальне зменшення витрат всіх видів ресурсів на всіх стадіях розробки, виробництва, реалізації і споживання продукту. В її основі – управління якістю на всіх етапах життєвого циклу продукту. Центром розвитку даної моделі вважається японська економіка, оскільки саме в Японії бере початок менеджмент якості, теоретичні засади якого почали формуватися у 1950-х роках. Отже, в основі моделі ощадливого виробництва знаходяться такі управлінські інструменти: методика «Just in time», дошки «Kanban», методика постійного поступального розвитку «Кайзен». Вони спрямовані не лише на вчасне виробництво з економією ресурсів, але й на постійні вдосконалення, підвищення якості і впровадження нових технологій. І все це опосередковане девізом японської моделі управління «Навчання протягом життя», який пронизує і певним чином представлений у всіх 17 Цілях сталого розвитку. А отже, може бути використаний як ключова концепція сталого розвитку.

III. Модель економіки спільного споживання (sharing economy) – економічні взаємовідносини, основою яких є спільне користування благами або використання продуктів, які вже були у вжитку. Передумовою появи і поширення даної моделі є розвиток цифрових технологій та криза перевиробництва. З впровадженням у широкий вжиток смартфонів та можливості доступу до інтернет з більшості точок цивілізованого світу розвиваються інтернет-продажі, розробляються та набувають практичного використання он-лайн платформи. З іншого боку, розвиток сервісної економіки, скорочення життєвого циклу продукту, у першу чергу через його постійне технологічне оновлення, призводять до швидкого морального старіння товарів. А розвиток рекламної діяльності та сфери шоу-бізнесу зумовлюють швидке поширення і доведення інформації до споживачів. Результатом стає формування і зростання попиту на новий продукт не через фізичний знос попередньої моделі, а через можливість більш якісного задоволення потреб новими поколіннями техніки, послуг, інших продуктів. Тому за законами циркулярної економіки необхідним є формування ринків морально застарілих товарів, на які створюють попит певні типи споживачів або категорії населення. Принципи даної моделі також доречні для формування бізнес-моделі на засадах сталого розвитку. Перш за все тому що економіка спільного споживання орієнтована на два ключові фактори даного напрямку: зниження перевиробництва та обсягів товарів, які вийшли з вжитку та потребують утилізації або переробки; задоволення потреб всіх категорій населення та скорочення нерівності між ними.

IV. Модель соціального підприємництва – систематична, в тому числі інноваційна, господарська діяльність, спрямована на вирішення соціальних проблем [1]. Соціальне підприємництво як наукова категорія було введене у вжиток у 1980-х роках. Як окремий напрям дослідження воно набуло поширення у 1990-х роках. Й, відповідно, як основа формування окремої бізнес-моделі стало розглядатись на початку ХХІ ст. Проте ще на початку ХХ ст. можемо спостерігати яскравий приклад соціального підприємництва – корпорація «Форд»: «Служіння вище за прибуток. Без прибутку бізнес не існує. У прагненні отримати прибуток немає нічого ганебного або неправильного. Гарно організована справа обов'язково буде давати дохід, і вона дає його, але дохід у такому випадку є винагородою за потрібну і корисну працю. Прибуток не повинен бути самоціллю, він повинен бути результатом корисної діяльності.» [3]. Впровадження даної моделі у практичне використання – це свідчення досягнення суспільством загалом і підприємцями зокрема «найвищого» рівня розвитку. Якщо провести паралель з ієрархією потреб за А.Маслоу, то це потреба у самореалізації. Коли потребою бізнесу стає не чергове примноження прибутку, а вирішення соціальних проблем колективу, компанії, суспільства. І мова не про законодавчі вимоги і зобов'язання або обмеження розвитку фірми, а мова про ступінь зрілості підприємця. Фактично саме даний чинник формує сприятливе середовище для реалізації концепції сталого розвитку та досягнення його цілей.

V. Модель для електронного бізнесу – це сучасний підхід до формування бізнес-моделі компанії, основою якого є застосування інформаційно- комунікаційних, мережевих і хмарних технологій, мультиканальність діяльності суб'єктів господарювання, опрацювання значного обсягу інформації (Big Data), штучний інтелект [2]. Дана модель на сучасному етапі науково-технічного і технологічного розвитку може використовуватись як самостійна, тобто компаніями сфери e-commerce або іншого виду діяльності, для яких дані технології є базовими. Або ж бути складовою комплексної бізнес-моделі компанії. Та, у свою чергу, формувати сучасну технологічну основу для практичної реалізації концепції сталого розвитку.

Таким чином, як передумовою формування, так і результатом практичного використання кожної бізнес-моделі ставали науково-технічні і технологічні досягнення, які ознаменувались зміною технологічних укладів – перехід від п'ятого до шостого технологічного укладу.

Розглядаючи особливості кожної з п'яти представлених бізнес-моделей, можна зробити висновок, що вони мають спільне ідейне і теоретичне підґрунтя у вигляді циркулярної економіки, а поява і масове впровадження та використання результатів науково-технічного розвитку

і нових технологій призводять до їх диференціації за ключовою технологічною ознакою.

Отже, синтез ключових характеристик представлених бізнес-моделей формує наукові та практичні засади для виокремлення самостійної бізнес-моделі сталого розвитку. Оскільки зазначені ключові характеристики орієнтовані на забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку, затверджених ООН.

Список використаних джерел:

1. Гуцол Д. С., Якімова Н. С. Дослідження сучасних моделей соціального підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-82>
2. Ткачук В. О., Обіход С. В. Структура та класифікація моделей електронного бізнесу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 1 (99). С. 11–17.
3. Форд Г. Моє життя, мої досягнення. 2004. 352 с.